

BİLGİ FELSEFESİ (EPISTEMOLOJİ)

İlker ÜNSAL

Bilgi Felsefesinde Temel Kavramlar

Bilgi

En yalın tanımıyla suje (özne/insan) ile obje (nesne/varlık) arasında kurulan bağıın sonucunda ortaya çıkan üründür.

Gerçeklik

Zihnimizden bağıımsız olarak dış dünyada var olan her şeyi ifade eder.

Bilgi Felsefesinde Temel Kavramlar

Doğruluk

Zihnimizde oluşan bir bilginin veya bir yargının (cümlelerin), dış dünyadaki gerçeklikle uyuşması durumudur.

Sanı

Doğru bilgi ile karıştırılmaması gereken, temeli zayıf ve kişisel bir kavramdır.

Bilgi Felsefesinde Temel Kavramlar

Temellendirme

Ortaya atılan bir düşüncenin, bir iddianın veya bir yargının dayanaklarını, gerekçelerini ve nedenlerini mantıksal bir bütünlük içinde ortaya koymaktır.

Metafor

Soyut ve anlaşılması güç felsefi kavramları, daha somut ve tanıdık kavramlarla açıklama sanatıdır.

Bilgi Felsefesinin Temel Problemleri

»»» bilginin imkânı problemi

»»» bilginin kaynağı problemi

»»» bilginin doğruluk ölçütleri problemi

1- BİLGİNİN İMKANI PROBLEMİ

Mümkün değildir.

SEPTİSİZM (ŞÜPHECİLİK)

Gorgias – Phyrron

***Duyularımız bizi yanıltabilir.

Mümkündür.

DOGMATİZM (olduğu gibi kabul etmek)

Sokrates-Platon-Aristoteles

***"İnsan aklı, varlığın hakikatine ve kesin, değişmez genelgeçer bilgiye ulaşma gücüne sahiptir."

2- BİLGİNİN KAYNAĞI PROBLEMİ

“Mademki bilgiye ulaşmak mümkündür o hâlde bu bilgilere ulaşmanın yolu nedir?”

A) RASYONALİZM (akılcılık)

***Sokrates, Platon, Aristoteles, Farabi, İbni Sina, İbni Rüşd (1126-1198), R. Descartes ve G. W. F. Hegel

*****"Doğru bilginin kaynağı yalnızca akıldır ve insan, dünyaya bu bilgilerle (doğuştan gelen yetilerle) donanmış olarak gelir."

2- BİLGİNİN KAYNAĞI PROBLEMİ

B) EMPRİZM (deneycilik, deneyimcilik)

***John Locke ve David Hume

*****"İnsan zihni doğuştan boş bir levhadır (Tabula Rasa) ve tüm bilgilerimizin kaynağı duyularımız, yani deneyimlerimizdir."

2- BİLGİNİN KAYNAĞI PROBLEMİ

C) KRİTİSİZM (eleştiricilik, eleştirel felsefe)

***I.Kant

*****"Bilgi hem akılla hem de deneyle oluşur; dış dünyadan gelen veriler (deney), zihindeki kalıplarla (akıl) işlenerek bilgiye dönüşür."

2- BİLGİNİN KAYNAĞI PROBLEMİ

D) ENTÜİSYONİZM (sezgicilik)

***Gazali, Henri Bergson

*****"Gerçek bilgiye ne akılla ne de deneyle; sadece doğrudan bir iç görü olan sezgi ile ulaşılabilir."

3-BİLGİNİN DOĞRULUK ÖLÇÜTLERİ PROBLEMİ

UYGUNLUK

Bir düşüncenin veya önermenin, işaret ettiği nesne ya da dış dünyadaki gerçeklikle birebir örtüşmesidir (Örneğin; "Dışarıda yağmur yağıyor" dediğinde gerçekten yağmurun yağması).

TUTARLILIK

Bir sistemdeki yeni bilginin, o sistemde daha önce kabul edilmiş doğru bilgilerle çelişmemesi ve onlarla mantıksal bir bütünlük kurmasıdır.

3-BİLGİNİN DOĞRULUK ÖLÇÜTLERİ PROBLEMİ

UZLAŞIM

Bir önermenin doğruluğunun, herkesin veya ilgili grubun büyük çoğunluğunun o konuda ortak bir karara varmasıyla kabul edilmesidir.

YARAR

Bir bilginin doğruluğunun, günlük hayatta bir sorunu çözmesi veya insana pratik bir fayda sağlamasıyla ölçülmesidir.

İşte beyin yakan epistemoloji soruları:

1. Doğruluğun Kaynağı Üzerine

Soru: Eğer doğuştan kör birine "kırmızı" rengini bir hafta boyunca her gün en ince ayrıntısına kadar anlatsan, o kişi kırmızıyı gerçekten bilir mi? Yoksa sadece kırmızı hakkındaki verilere mi sahip olur? "Bilmek" için deneyim şart mıdır?

2. Şüphe ve Gerçeklik Üzerine

Soru: Descartes "Düşünüyorum, öyleyse varım" diyerek kendi varlığını kanıtladı. Peki ya düşüncelerini senin zihnine yerleştiren, sana "düşünüyorum" dedirten başka bir güç varsa? Kendi zihninin dışında hiçbir şeyin var olmadığını iddia eden birine (Solipsizm), yanıldığını nasıl kanıtlayabilirsin?

3. Bilginin Ölçütü Üzerine

Soru: Bir deli, kendisinin Napolyon olduğuna inanıyor ve bu inancı onun hayatını çok mutlu kılıyor (Pragmatik yarar). Bu inanç ona fayda sağladığı için "doğru" kabul edilebilir mi? Bir bilginin doğruluğu için sadece "işe yaraması" yeterli midir?

4. Duyuların Güvenilirliği Üzerine

Soru: Suyu daldırılan bir çay kaşığı kırık görünür. Gözün sana "kırık" derken, dokunma duyun "düz" der. Duyuların birbirleriyle çeliştiği bir noktada, hangi duyunun hakikati söylediğine neye dayanarak karar verirsin?

5. Bilimsel Bilginin Sınırı Üzerine

Soru: Bilim, her zaman "şu ana kadar yapılan gözlemlere göre" konuşur. Yarın sabah güneşin doğmayacağına dair mantıksal bir imkansızlık var mıdır? Sadece geçmişe bakarak geleceğin bilgisini kesin olarak kurabilir miyiz?

6. Dil ve Bilgi İlişkisi Üzerine

Soru: Eğer bir kavramın adı dilimizde olmasaydı (örneğin "hüzün" kelimesi hiç icat edilmeseydi), o duyguyu yine de tam olarak bilebilir miydik? Dilimiz, bilgimizin sınırlarını çizer mi?

7. Sanı (Doxa) ve Bilgi (Episteme) Üzerine

Soru: Bir sınavda tüm soruları hiçbir şey bilmeden sadece sallayarak doğru cevapladın ve 100 aldın. Sen şimdi bu konuları biliyor musun, yoksa sadece doğru tahminlerde mi bulundun? Tesadüfi bir doğruluk, "bilgi" sayılmalı mıdır?

8. Temellendirme Üzerine

Soru: Her cevabın bir "neden"i varsa, bu nedenlerin sonu nereye varır? Bir şeyi temellendirirken sonsuza kadar "neden" diye sormaya devam edersek, sonunda "çünkü öyle" demek zorunda kalmaz mıyız? Bu, tüm bilgilerimizin aslında birer inanç üzerine kurulu olduğunu mu gösterir?